

Рис.4. Комплексний показника ступеня небезпеки суб'єктів електроенергетичної галузі (вагомість складових комплексного ризику визначено експертним шляхом)

Тому проведення аналізу фінансово-економічної діяльності суб'єктів енергетичного комплексу з позиції визначення рівня схильності до небезпеки дозволяє оперативно виявляти зміни зовнішніх та внутрішніх факторів середовища функціонування суб'єктів енергетичного сектора для забезпечення необхідного рівня ЕнБ.

Очевидно, що ризиком необхідно управляти, тобто використовувати різноманітні заходи, які дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикового випадку та приймати заходи для зниження ступеня небезпеки.

Із загальнодержавних позицій управління ризиками є закономірним явищем, що дозволяє обґрунтувати необхідність переходу на нові технології, якісно змінені продукцію і послуги, вирішити соціальні, економічні та інші макросистемні завдання. Ефективне управління ризиками виступає як альтернатива формуванню умов, які дозволяють монополізувати певні сегменти ринку і гальмувати розвиток конкуренції при посиленні диктату деяких виробників.

Таким чином, організація якісного і відповідального управління фінансово-економічними ризиками суб'єктів ЕР України відіграє ключову роль у забезпечення ЕнБ та надійності енергетичної системи країни.

Список літератури

1. Окорочков Р.В. Финансовая безопасность электроэнергетических компаний: теория и методология управления / Р.В.Окорочков, Ю.А.Соколов, В.Р.Окорочков; научный редактор М.П. Федоров. – СПб.: Изд-во Политехи, ун-та, 2007. – 360 с.

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В МІЖНАРОДНИХ СПІВСТАВЛЕННЯХ

Дергачова В.В., д.е.н., професор;

Кузнєцова К.О., аспірант,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Обмеженість запасів енергоресурсів, а також нерівномірність їх розташування в світі підіймає енергетичну безпеку (ЕнБ) до рівня найважливіших завдань, що стоять перед усіма країнами світу. В той же час глобалізація світового співтовариства переносить ЕнБ з національного на світовий рівень, таким чином, потребуючи ефективної координації зусиль з боку всіх суб'єктів енергетичного ринку – постачальників, транзитерів, споживачів.

Енергетична безпека України. Україна належить до енергозалежних країн, не задовольняючи власні потреби в природному газі через недостатність покладів цього ресурсу на її території, що склалося історично та є некерованим фактором (власний видобуток покриває до 20% потреб). Споживання природного газу складає приблизно 70 млрд куб. м/рік. (у Польщі споживання становить 13 – 14 млрд куб. м/рік). Цей показник свідчить про високу енергоємність української економіки. Особливо енерговитратними є гірничо-металургійна та хімічна промисловість (понад 56% від кількості спожитого природного газу промисловістю на рік) [1]. Таким чином, Україна є залежною від імпорту природного газу, головним експортером якого є Росія. До 2006 р. Україна імпортувала газ ще й з Туркменістану, проте відповідні угоди були припинені і країна потрапила у монопольну залежність від Росії.

Варто відзначити, що у структурі енергоспоживання близько 43% потреб в енергоресурсах припадає на природний газ. Це призводить до парадоксу: обсяги споживання природного газу (імпорт) в 1,7 рази перевищують обсяги споживання вугілля (власні ресурси) [2]. Жодна країна світу не будує свою економіку на використанні імпортованого палива – завжди перевага віддається власним ресурсам.

В той же час, Україна є головним транзитером російського газу до Європи – 70% імпортованого газу з Росії до країн ЄС проходить через трубопроводи України, що робить українську газотранспортну систему (ГТС) інтегрованою до газових систем ЄС. Україна володіє однією з найпотужніших в Європі систем підземного зберігання природного газу – 12 сховищ газу дочірньої компанія НАК «Нафтогаз України» та 1 сховище (Глібовське) – ДАТ «Чорноморнафтогаз» [1]. Ці фактори роблять Україну невід'ємною частиною енергетичного ланцюга «видобуток – транспортування - споживання».

Енергозалежність від імпорту породжує проблему диверсифікації джерел постачання енергетичних ресурсів. Для розвитку українського нафто- та газовидобування треба сприяти впровадженню інвестиційних проектів розробки глибоководної частини шельфу Чорного моря та родовищ у Харківській, Львівській областях. Звісно все це потребує значних фінансових вкладень – необхідні обсяги фінансування складають 842 млн дол., для їх реалізації планується залучити внутрішні та зовнішні джерела фінансування. Кінцевим результатом розробки проектів, зокрема шельфу Чорного моря, стане видобуток природного газу в обсязі до 22 млрд куб.м та нафти – 1,3 млн т [3].

Серед загроз національній безпеці України, що мають відношення до ПЕК важливо також зазначити проблему ядерної енергетики. Роль ядерної енергетики у забезпеченні економіки електроенергією зростає. З введенням в експлуатацію 4-го блоку Рівненської АЕС та 2-го блоку Хмельницької АЕС, встановлена потужність енергоблоків складає 13,8 млн кВт. За таких умов постає питання забезпечення українських АЕС ядерним паливом, створення власного ядерно-паливного циклу (ЯПЦ). Тут впливає ще одна залежність України - від поставок тепловиділяючих елементів, обладнання та технологій з Росії.

Енергетична безпека країн ЄС. Потенційні запаси енергосировинних ресурсів країн ЄС складають 0,7% світових запасів нафти, 2,2% – запасів природного газу, 7,4% запасів вугілля, 16% світових потужностей встановленої генерації електроенергії. Найбільш перспективним джерелом енергії, яке може вирішити проблеми стабільності та екологічності енергопостачання Європи, є відновлювальні джерела енергії (ВДЕ). Для України використання ВДЕ (крім ГЕС) поки що є незначним (1%). Проте потенційні можливості їх використання є суттєвими - в першу чергу це малі ГЕС та ВЕС [4]. Трубопроводами України газ поступає до 12 країн ЄС, найбільше – до Італії (21 млрд куб.м), Німеччини (19,4 млрд куб.м), Франції (9,8 млрд куб.м).

Головними експортерами природного газу є Росія, Норвегія, Алжир, країни Центральної Азії, Лівія, Єгипет, ін. Спостерігається тенденція скорочення видобутку газу та збільшення споживання, що робить ЄС у перспективі залежним від газопостачання (до 80% за 30 років). ЄС почав приділяти велику увагу проектам диверсифікації джерел постачання енергоносіїв. Найбільш пріоритетними є проекти «Північний потік», що активно лобювався

Росією, та «Набукко», що має забезпечувати доступ Європи до каспійських енергоресурсів, мінаючи Росію. Проте, навіть в середньостроковій перспективі Україна буде залишатися одним із ключових транзитних шляхів з Росії до Європи, що потребує розвивати енергетичні відносини як у східному, так і у західному напрямку [1].

Важливу роль зі створення правового поля для глобальної ЕнБ на основі відкритих, конкурентних ринків та принципів стійкого розвитку грає Європейська енергетична Хартія [5], ідею якої запропонував прем'єр-міністр Нідерландів у червні 1990 р. Хартія не є документом прямої дії. Після її підписання країни-учасниці провели міжнародні переговори про підписання Базисної угоди, що мала стати основою різностороннього співробітництва у сфері енергетики (м. Лісабон, грудень 1994 р.). Україна є його учасницею.

Поряд з цими досить відносними оцінками ЕнБ України та ЄС ми провели розрахунки стану ЕнБ за національною методикою розрахунку стану економічної безпеки країни, вилучивши енергетичну складову [6]. Провівши оцінку ми визначили, що з 10 показників, з яких є 4 дестимулятори (чим менше значення, тим краще) та 6 стимуляторів (чим більше значення, тим краще), наведених для оцінки ЕнБ України, лише один є задовільним, тобто не перевищує порогове значення – це обсяг видобутку вугілля. Це й очевидно, оскільки українські запаси вугілля здатні задовольнити потреби країни в цьому ресурсі на 100%, хоча сучасний стан інфраструктури цієї галузі є настільки незадовільним, що спричиняє зниженню обсягів видобутку. Також, нераціональний розподіл пріоритетів використання енергоресурсів в економіці країни зумовлює збільшення використання природного газу, що в свою чергу спричиняє збільшенню імпорту та залежності від Росії, та зменшенню використання власного енергоресурсу вугілля. Однак, дана методика є адаптованою лише до стану української енергетики та її відповідних особливостей, крім того, на нашу думку, вона є неповною навіть для України, що може спричинити певні невідповідності реальному стану речей через неврахування певних факторів впливу. Для порівняння – візьмемо дані 2-х країн ЄС по 10 показникам методики та порівняємо з даними України (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння енергетичної безпеки України, Франції та Польщі

№ з/п	Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення	Україна	Франція	Польща
1	Енергоемність ВВП, кг ум. п./грн.	0,2-0,5	0,76	0,18	0,34
2	Ступінь забезпечення паливно-енергетичними ресурсами, %	> 100	39,3	50	85
3	Частка власних джерел у балансі паливно-енергетичних ресурсів держави, %	> 50	45%	50	80
4	Частка домінуючого паливного ресурсу у споживанні паливно-енергетичних ресурсів, %	< 30	43%	25	47
5	Знос основних виробничих фондів підприємств ПЕК, %	< 50	56,4%	12	30
6	Відношення інвестицій у підприємства ПЕК до ВВП, %	3-4	1,01%	12	7
7	Завантаження транзитних частин нафто- та газотранспортних систем:				
	транзит нафти, млн. тон	56-65	38,54	-	-
	транзит газу, млрд. м ³	> 175	95,2	-	-
8	Обсяг видобутку вугілля, млн. тон	70-100	77,3	0,3	113,6
9	Частка імпорту палива з однієї країни (компанії) в загальному його обсязі, %	< 30	65	15	35

Співробітництво України та ЄС. Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво (1998 р.), що започаткувала співпрацю з різних питань. Підписання низки прямих контрактів між Газпромом РФ та нафтогазовими компаніями ЄС, коли російська сторона зобов'язувалась здійснювати доставку природного газу до східних кордонів ЄС, виключило Україну з міжнародних енергетичних відносин у

цій сфері на території Європи. В той же час, відносини в цій сфері трактувались як питання двосторонніх відносин між Україною та Росією. У 2005 р. Україна та ЄС підписали Меморандум про розуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері, яким передбачалося посилити співпрацю в 4-х сферах: ядерна безпека; інтеграція ринків електроенергії та газу; підвищення безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів; структурна реформа, підвищення стандартів техніки безпеки та охорони довкілля у вугільній галузі [7; 8]. 18 грудня 2009 р. Україні запропонували стати членом Європейського енергетичного співтовариства. Проте передумовою отримання цього було прийняття нового закону про газовий ринок в Україні відповідно до 3-го газового пакета ЄС та здійснення певних реформ в енергетичному секторі. Таким чином, 8 липня 2010 р. був виданий закон «Про засади функціонування ринку природного газу» [9].

На сьогодні ЕнБ в контексті відносин Україна – ЄС має певні особливості:

1. ЄС є важливим гравцем на світовому енергетичному ринку, проте він залишається вразливим до дії зовнішніх чинників, володіючи обмеженими можливостями. Це призводить до постійного нівелювання ролі ЄС як повноправного гравця в енергетичних відносинах та перетворення на пасивного координатора з питань енергоефективності, екології, досліджень у сфері енергетики. Але, при збільшенні частки ВДЕ, ЄС може зберегти та зміцнити свої позиції, допомагаючи своїми методами сусіднім країнам, в першу чергу Україні.

2. Україна - пасивний гравець у питанні підвищення ЕнБ на європейському просторі. Намагаючись зберегти існуючі цінові преференції на природний газ, Україна знехтувала проблемами енергоефективності, модернізації, застосування європейських стандартів. Збереження такого статусу може призвести до відмови країн ЄС у послугах транзиту (перехід до ВДЕ), що фактично усуне Україну з енергетичних відносин в Європі [10].

Висновок. Головною спільною рисою енергетичного сектору ЄС та України є їх імпортозалежність через нестачу власних енергоресурсів. Відсутність в Україні загальної стратегії економічного розвитку знижує ефективність всіх програм та проектів в сфері енергетики, збільшуючи економічні, соціально-політичні ризики, ускладнює формування привабливого інвестиційного клімату. Проте, незважаючи на всі проблеми та недоліки, Україна має потенціал, який може сприяти розвитку енергетичного сектора з вектором, направленим на інтеграцію до європейського ринку. Основними загрозами ЕнБ України є: дефіцит інвестиційних ресурсів (для розвитку, модернізації ПЕК); неефективне використання паливних та матеріальних ресурсів; незбалансованість виробництва і споживання паливних енергоресурсів, а також висока енергоємність економіки та житлово-комунального господарства; монополізм виробників та високі ціни на енергоресурси.

Список літератури

1. Чубик А., Темнюк Т. Енергетична безпека в контексті відносин України з Європейським Союзом / А. Чубик, Т. Темнюк // Компас 2020. Фонд ім. Фрідріха Еберта в Україні.
2. Саприкін В. Чи буде проведено реформи в енергетичному секторі України? / В. Саприкін // Центр Разумкова. – [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: http://www.uceps.org/upload/saprykin_energy_reform_04-2010.pdf.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства палива та енергетики України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/index>.
4. Шевцов А.І., Земляний М.Г., Бараннік В.О. Аналітичний матеріал. Європейський енергетичний ринок та перспективи України. / А.І. Шевцов, М.Г. Земляний, В.О. Бараннік // Національний інститут стратегічних досліджень. Регіональний філіал у Дніпропетровську. – 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/88.pdf>.
5. Європейська Енергетична Хартія від 27 березня 2007 р. – Офіц. вид. – 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/tpart15/isx15243.html>.
6. Наказ Міністерства економіки України Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України від 02 березня 2007 р. №60. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
7. В Україні. Євроінтеграція: переваги // Міжнародний Центр перспективних досліджень. - №11, 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icps.com.ua/files/articles/60/42/Inside_UkraineUKR_11.pdf.

8. Белоусов Е.Н. Украина в системе международной экономической безопасности (экономико-правовой аспект) / Е.Н. Белоусов // Економіка та право. – №2(24), 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/epravo/2009_2/23.pdf.

9. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14 червня 1994 р. – Офіц. вид. – 1994. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2467-17>.

10. Рябкова Д. Україна та Енергетичне співтовариство: закон привабливості / Д. Рябкова // Міжнародний Центр перспективних досліджень. – [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу: http://www.icps.com.ua/files/articles/54/64/EF_October_2009_UKR.pdf.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

*Іртищева І.О., д.е.н., професор,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського;
Біліченко О.С., здобувач,
Миколаївський національний аграрний університет*

Молодіжна політика є невід'ємною частиною державної соціальної політики, що полягає в інтеграції молодих людей в економічне, політичне і духовне життя суспільства. Вирішення питань державного регулювання становлення та розвитку сільської молоді в контексті соціальної безпеки розглядається як забезпечення найбільш сприятливих умов для кожної молодої людини, сприяння розвитку особистості, повноцінній участі в житті суспільства, наданню молоді максимальних можливостей для знаходженні своєї ніші на ринку праці. Метою державної молодіжної політики є здійснення системного державного впливу на процеси соціалізації молодого покоління, створення й розвиток соціально-економічних, політичних, організаційних і правових умов і гарантій самореалізації молодих громадян та реалізація молоддю соціально значущих функцій.

Конкурентоспроможність аграрного виробництва тісно пов'язана зі стабільним демографічним розвитком на селі, здатним забезпечити необхідний рівень відтворення людського потенціалу. Однак в Україні протягом останніх 20 років відбувається зворотна тенденція – постійне скорочення кількості населення. За даними Державної служби статистики України, цей показник зменшився із 51,6 (за станом на 01.01.1991) до 45,8 млн. чол. (01.01.2011). Серед областей України найбільшим внеском у загальну чисельність української молоді вирізняються густонаселені промислові регіони – Дніпропетровщина, Донеччина, Харківщина, а також м. Київ. Отже, підвищеною часткою молоді виділяються, з одного боку, більш розвинені та привабливі з погляду життєвих перспектив і можливостей трудової реалізації м. Київ, Харківська, Одеська області, а з іншого – західні регіони з відносно молодим населенням (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Чернівецька області), що зумовлено традиційно вищою дітородною активністю і пов'язаними з нею можливостями відтворення населення. Динаміка чисельності молоді в Україні за типом поселення також чітко відображає наслідки демографічних хвиль, особливо специфіку міжпоселенської міграції в країні. Згідно з даними офіційної статистики, на кінець 2011 року частка молоді серед сільського населення перевищувала 27%, тобто була лише на 3% менша, ніж аналогічний показник для населення міст. Економічна активність молоді в Україні є стабільно високою. Сьогодні налічується близько 8,5 млн економічно активних молодих осіб віком 15–35 років, що становить майже 38% усього економічно активного населення країни (у віці 15–70 років). Порівняно з попередніми роками цей показник залишився майже незмінним.

За підсумками 2010 р. близько 7,4 млн. молодих людей були зайнятими, що становило майже 37% усього зайнятого населення країни віком 15–70 років. Для порівняння нагадаємо, що кількість економічно активної молоді становила 8,5 млн. Рівень зайнятості молоді у віці